

Kommunistisesta yhteiskunnasta ja sen teoreettisesta perustelusta ("Marxilainen pyhäkoulu" 27.4.-14)

"Marxilaisessa pyhäkoulussa" olemme keskustelleet yhteiskunnan paikasta maailmassa. Olemme puolustaneet johtopäätöstä, jonka mukaan tajunta (yhteiskunta) on materian tähänastisen kehityksen korkein tuote. Filosofian tehtävänä on kuitenkin muuttaa maailmaa eikä pelkästään selittää ja ymmärtää sitä. Siksi olemme käsitelleet kysymystä millainen on yhteiskunnan kehitys lähitulevaisuudessa ja millaisen vastauksen se kykenee antamaan nykypäivän keskeisiin globaaleihin ongelmiin. Samalla se antaa mahdollisuuden arvioida tieteellisesti kaikkia nykypäivän haasteita oikein Kasvava tavarantuotanto ihmisten aineellista kulutusta varten on nykyisen markkinatalouden elinehto. Koska tämä alati lisääntyvä aineellinen kulutus on kuitenkin myös yhteiskunnallisten globaalien ristiriitojen lähde, joudumme käsittelemään kysymystä, onko yhteiskunta olemassa vain yksilöiden aineellisen hyvinvoinnin vuoksi vai löytyykö yhteiskunnalliselle olemiselle muitakin funktioita?[katso edellinen luku "Ihmisen ja yhteiskunnan olemassaolon tarkoitus marxilaisen filosofian valossa"] Tästä päädyimme kysymykseen, millainen on sosiaalinen organisaatio- kommunismi- joka toteuttaa yhteiskunnallisen kehityksen sitä vaihetta, joka käytännön tasolla vastaa näihin kysymyksiin. Aluksi selvitämme kysymystä miten teoria kommunistisesta yhteiskunnasta on kehittynyt ihmiskunnan ajatuksissa ja käytännössä.

Kommunismien paikka yhteiskuntakehityksessä

Maapallolla yhteiskunnallinen kehitys alkoi, kun eläinkunnasta erottautui kädellisten ryhmä, joilla työ muuttui biologista valintaa ohjaavaksi tekijäksi [katso Dialektinen materialismi, luku z, "Oppi tajunnasta"]. Myös nyky-ihminen johtava sukuhaara eli tätä yhteiskunnallista vaihetta tuhansia vuosia. Tämän ensimmäisen alkuyhteiskunnallisen vaiheen päätepisteenä syntyy kehkeytynyt alkuyhteisöllinen järjestelmä, jonka yksilöt ovat nyky-ihmisiä t. homo-sapienseja. Tämän vaiheen jälkeen seuraa orjanomistuksellisen, feodalistisen ja kapitalistisen luokkayhteiskuntakehityksen vaihe. Luokkayhteiskunnassa kehitystä ohjaavat luokkien väliseen luokkataisteluun perustuvat taloudelliset ja sosiaaliset lainalaisuudet. Marxilainen yhteiskuntatiede perustelee kuitenkin ajatuksen, että yhteiskuntakehityksen ristiriidat kykenee lopullisesti ratkaisemaan vasta **kommunistinen yhteiskunta**, joka seuraa yhteiskuntakehityksessä kapitalismin jälkeen. Kommunismissa yhteiskuntakehitys ei perustu enää luokkataisteluun, eikä yhteiskuntajärjestelmien muutoksiin, vaan kehitys tapahtuu yhteiskunnan rakenteellisena dialektisena kehityksenä. Kommunistisen yhteiskunnan tehtäväksi asetuvat yhä enenevässä määrin ihmiskuntaa koskevien yhteisten ongelmien ratkaiseminen.

Ajatukset kommunismista olivat jo antiikissa

Ajatus kommunistisesta yhteiskunnasta on elänyt hypoteettisessa asussa ihmisten mielissä aivan antiikin ajoilta saakka. Muinaisessa Kreikassa tapaamme sen mm. taruna "ihmiskunnan kulta-ajasta". **"Vjatseslav Volginin" mukaan (Esseitä Sosialismin Historiasta)** se syntyi vastapainoksi sille aristokraattiselle riistoyhteiskunnalle, joka muotoutui mm. Kreikassa alkukantaisen yhteiskunnan hajottua luokkiin, kun haluttiin nähdä tilanne, jossa ei ole riistoa ja sortoa (katso myös; <http://www.kolumbus.fi/r.katajaranta/sos-aatteet.html>). Tällaiset kansantarut lienevät periytyneet kaukaiselta alkuyhteisölliseltä ajalta. Volginin mukaan näihin taruihin toivat teoreettista vivahdetta uuden riistoyhteiskunnan oloissa köyhtyneet intellektuellit "narodnikit", jotka suhtautuivat myötämielisesti kansan asemaan. Näiden kertomusten pohjalta ei syntynyt joukkoliikettä ja ne saattoivat siksi levitä hyvin laajalle. Kreikan tunnemme hyvin, mutta on todennäköistä, että kaikissa antiikin korkeakulttuureissa eli samanlainen tarusto. Antiikin ajoilta saakka mm. uskonnollisissa yhteisöissä ja luostarilaitoksissa toteutettiin kulutuskommunismia ja toteutettiin monissa muodoissa kommunistiseen yhteiskuntaan liittyviä periaatteita.

Kommunismien alueet

Kirjassaan "**Sosialismin kehitys utopiasta tieteeksi**" Engels toteaa miten jo siinä vaiheessa, kun porvaristo taisteli aatelista vastaan 1500-1600 luvuilla, esiintyi itsenäistä liikehtimistä myös sen luokan taholta, joka oli nykyaikaisen proletariaatin edeltäjä. Tällaista liikehdintää edustivat uskonpuhdistuksen aikana mm. **anabaptistit**, jotka kannattivat yhteisomistuksen voimaansaattamista ja perustivat v. 1534 Münsterin kommuunin. Engels mainitsee myös **Thomas Münzerin**, Ranskan suuren vallankumouksen aikana vaikuttaneen **Babeuf'n** (1760-1796), sekä Englannin suuren vallankumouksen aikana vaikuttaneet **Levellerit**, jotka myös kannattivat yksityisomistuksen lakkauttamista ja alkukantaisen yhdenvertaisuuskommunismien aatteita. Näiden työväenluokkaa edeltävien kumouksellisten liikkeiden piirissä kehittyivät kypsymättömät teoriat, ihanteellisen yhteiskunnan utopiset kuvaukset. Ne olivat yrityksiä ratkaista yhteiskunnallisia epäkohtia siinä vaiheessa, kun feodalistisen yhteiskunnan sisälle alkoivat ilmaantua porvarillisten luokkasuhteiden mukanaan tuomat sosiaaliset ongelmat ja uudet orastavat valistusajan aatteet.

Utopistisosialistit

Ranskan vallankumous edisti tavattomasti kommunistista yhteiskuntaa koskevaa ajattelua. Heti vallankumouksen jälkeen 1700-1800- lukujen vaihteessa ilmestyivät utopistisosialistit kuten ranskalaiset **Claude Henri Saint-Simon** (1760-1825), **Charles Fourier** (1772-1837) ja englantilainen **Robert Owen** (1771-1858) sekä monet muut, jotka puuttuivat näihin kysymyksiin. Näiden utopistisosialistien historialliseksi ansioksi voidaan katsoa se, että he - kylläkin vääristä idealistisista asenteista lähtien - yrittivät todistaa mahdolliseksi ja tarkoituksenmukaiseksi siirtymisen kapitalismista sellaiseen yhteiskuntaan, joka pohjautuu yhteiskunnalliseen omaisuuteen ja kollektiiviseen työhön ja jonka ansiosta päästään kurjuudesta ja kaikki voivat tyydyttää järkevät tarpeensa.

Marx ja Engels nostivat ajatuksen kommunismista tieteelliselle perustalle

Ranskan vallankumouksen yhteydessä syntynyt ajatus kommunistisesta yhteiskunnasta oli 1800- luvulle tultaessa levinnyt hyvin laajalle. Tieteelliselle perustalle sen siirsivät Marx ja Engels. He kumpikin siirtyivät vuosina 1842-43 materialismin ja kommunismin kannalle. Vuodesta 1844 alkoi heidän yhteistyönsä ja vuosina 1844-1846 he kirjoittivat kaksi teosta: **Pyhä perhe** ja **Saksalainen ideologia**, joissa he esittivät idealismin vastapainoksi uuden **dialektis- materialistisen** maailmankatsomuksen. Kommunistien Liitolle Marx ja Engels kirjoittivat ohjelman, joka julkaistiin "**Kommunistisen Puolueen Manifesti**" nimellä tammikuussa 1948. Siinä esitettiin selväpiirteisesti ensimmäisen kerran johdonmukainen dialektinen materialismi ja työväenluokan maailmanhistoriallinen tehtävä kommunistisen yhteiskunnan rakentamisesta.

Marx ja Engels kommunistisesta yhteiskunnasta

Vuonna 1875 kirjoittamassaan kirjoituksessa "**Gothan ohjelman arvostelua**" Marx osoitti (esitti) kommunistisen yhteiskunnan kehityksen jakaantuvan kahteen vaiheeseen. Ensimmäisellä asteellaan kommunismi ei voi olla taloudellisesti täysin kypsä kapitalismin perinteistä ja jäljistä Kommunismin korkeammasta vaiheesta Marx toteaa, että "*sen jälkeen kun on tullut loppu (1) yksilön orjuuttavasta alistamisesta työnjakoon ja samalla myös (2) henkisen ja ruumiillisen työn vastakohtaisuudesta; kun työ ei ole enää vain (3) toimeentulokeino, vaan siitä on tullut (4) ensimmäinen elämäntarve; sen jälkeen kun rinnan (5) yksilöiden kaikinpuolisen kehityksen kanssa ovat kasvaneet myös tuotantovoimat ja kun (6) yhteiskunnallisen rikkauten kaikki lähteet pulppuavat täydellä voimalla- vasta silloin voidaan astua lopullisesti ahtaa (7) porvarillisen oikeuspiirin ulkopuolelle ja yhteiskunta voi kirjata lippuunsa: Jokainen kykijensä mukaan, jokaiselle tarpeittensa mukaan*" (huom! aihe numerointi ei kuulu alkuperäiseen tekstiin). **On kuitenkin nähtävä, että tässä yhteydessä Marx ja Engels eivät puuttuneet kommunistisen yhteiskunnan sisäiseen rakenteeseen ja lainalaisuuksiin eivätkä sen toteuttamisen teoreettisiin perusteisiin ja keinoihin.**

Kommunismien alempi ja korkeampi vaihe

Lokakuun vallankumouksen jälkeen kommunistisesta yhteiskunnasta puhuttaessa alettiin käyttää Marxin "Gothan ohjelmassa" esittäneen arvion pohjalta käsitteitä "Kommunismien

alempi vaihe (**socialismi**) ja sen korkeampi vaihe, **kommunismi**. Varmastikaan Marx ei tarkoittanut "**Gothan ohjelman arvostelua**" kirjoittaessaan, että kommunismin kehitys tulisi jakaa kahteen vaiheeseen. Kysymys oli vain siitä, että sosialidemokraattien lasallelaista siipeä kritisoidessaan heidän näkemyksistään, että työn tuotto (lisäarvo) tulee kokonaisuudessaan luovuttaa työntekijälle, Marx perusteli, että kommunismin alemmalla asteella monestakin syystä johtuen näin ei voida tehdä. Tästä kuitenkin johtui marxilaisten, että marxilaisten piirissä alettiin teoreettisesti jakaa kommunismin kehitys kahteen eri vaiheeseen. Tämä jako oli varmasti käytännöllinen, mutta johti kuitenkin moniin teorian ja käytännön väärin ymmärtämiseen. Kuten tulemme huomaamaan käytännön kehityksen tasolla eroa näiden välille ei osattu muodostaa.

Lenin Kommunistisesta yhteiskunnasta

Lenin hyväksyi Marxin ja Engelsin näkemykset kommunismista. Neuvostovallan rakentaminen vei valtaosan hänen huomiostaan. Kommunismista puhuessaan hän yleensä käsitteli kommunistisen yhteiskunnan alemman vaiheen tehtäviä. Niinpä alkusyksystä 1917 kirjoittamassaan kirjassa "**Valtio ja vallankumous**" Lenin toteaa: "Poliittisesti ero kommunismin ensimmäisen eli alemman ja korkeamman vaiheen välillä tulee ajan oloon todennäköisesti valtavan suureksi, mutta nyt kapitalismin aikana olisi sen julistaminen naurettavaa ja etualalle sen saattaisivat työntää korkeintaan vain jotkut anarkistit". Mutta tavoite Leninillä oli asetettu täydelliseen kommunismiin. Artikkelissaan "**proletariaatin tehtävät vallankumouksessamme**" hän toteaa: "'Ihmiskunta voi siirtyä kapitalismista välittömästi vain sosialismiin, so. tuotantovälineiden yhteiseen omistukseen ja tuotteiden jakamiseen kunkin suorittaman työn mukaan. Puolueemme katsoo pidemmälle: sosialismi tulee kiertämättömästi kasvamaan vähitellen kommunismiksi, jonka lippuun on kirjoitettu: "jokaiselta kykyjensä mukaan, jokaiselle tarpeidensa mukaan"'. **Leninkään ei kuitenkaan puuttunut kysymykseen kommunistisen yhteiskunnan sisäisestä rakenteesta ja lainalaisuuksista sekä niiden kehitysvaiheista.**

Kommunistisen yhteiskunnan ensimmäisen vaiheen kokemukset

Lokakuun vallankumouksen voiton jälkeen Neuvostoliitossa kehitettiin menestyksellisesti kommunistisen yhteiskunnan ensimmäistä vaihetta, sosialismia (katso Kansan äänen numerot 1-5/2005). Neuvostoliitosta kehittyi tieteen, teollisuuden ja maatalouden suurvalta, josta kaikilla mittareilla mitattuna muodostui USA:n jälkeen toinen suurvalta maailmassa. Samaten sosialismia kehitettiin menestyksellisesti toisen maailmansodan jälkeen sosialismin tielle lähteneissä Euroopan ja Aasian valtioissa sekä Kuubassa. Neuvostoliitossa kuin muissakin sosialismia rakentaneissa valtioissa toteutettiin ilmainen koulutus- ja terveydenhoitojärjestelmä, laaja asuntojen rakennusohjelma, kulttuurista tehtiin koko kansan omaisuutta, työttömyys poistettiin ja ihmisten laajaa hyvinvointia kehitettiin. Kolmasosa maailman kansoista rakensi silloin kommunistisen yhteiskunnan ensimmäistä vaihetta aina 1980- luvun loppupuolelle saakka [katso luku "Sosialismin ja kommunistisen liikkeen historiallisten vaikeuksien syistä.]

Käsitykset kommunistisesta yhteiskunnasta 1960-1980- luvuilla

Neuvostoliitossa ilmestyneistä filosofian oppikirjoista käännettiin suomen kielelle mm. "**Marxismin leninisin perusteet**" (1960), "**Marxilaisen filosofian perusteet**" (1964) ja "**Marxilais-leniniläisen filosofian perusteet**" (1970- luvulla). Näissä kaikissa kommunismista esitettiin samansisältöinen ajatus, kuin v. 1976 ilmestyneessä **Viktor Afanasjevin** teoksessa "**Filosofian alkeet**", joka sanoo kommunistisesta yhteiskunnasta: "Kommunistiselle yhteiskunnalle ovat ennen muuta ominaiset jatkuvasti kehittyvän tuotannon erittäin korkea taso ja ennen näkemättömän korkea työn tuottavuus, jotka nopea tieteellis- tekninen edistys saa aikaan. Kommunismissa saavutetaan talouden suunnitelmallisen järjestämisen korkein vaihe sekä turvataan aineellisten ja luonnonvarojen mahdollisimman tarkoituksenmukainen ja järkevä käyttö. Varustamalla ihmiset mitä täydellisimmällä ja tehokkaimmalla tekniikalla kommunismi lisää tavattomasti ihmisten valtaa luontoon nähden ja suo hänelle mahdollisuuden hallita yhä laajemmin luonnon alkuvoimia ja käyttää niitä etujensa mukaisesti". Sitten vielä vuonna 1982 kirjoitettiin esim: Filosofian Historia- teoksessa: "Kommunismiin siirtyminen on luonnonhistoriallinen prosessi, joka edellyttää määräästeisiä aineellisia oloja" ja "Siirtyminen sosialismista kommunismiin tapahtuu vähitellen sitä mukaa, kuin kypsyvät aineelliset ja henkiset edellytykset"

Miten näitä 60-80 lukujen näkemyksiä tulisi arvioida?

Näistä kirjoituksista saa käsityksen, että kommunismin tavoitteena ja sisältönä on ihmisen taloudellisen hyvinvoinnin määrätön kehittäminen. Näissä kirjoituksissa ei juuri ollenkaan paneuduttu marxismi- leninismien perustalta kommunismin kehittyneen vaiheen filosofiseen, taloudelliseen ja rakenteelliseen tutkimiseen. Ajateltiin, että siirtyminen sosialismista kommunismiin tapahtuu vähitellen, jonka yhteydessä kasvatetaan kommunistinen ihminen. Ei kuitenkaan käyty käsiksi esim: seuraaviin kysymyksiin: **1)** Mikä tulee kommunistisen yhteiskunnan korkeammassa vaiheessa olemaan yhteiskuntakehityksen liikkeellepaneva voima, kun se luokkayhteiskunnasta poiketen ei ole enää luokkataistelu ja taloudellisen hyödyn tavoittelu. **2)** Onko ihminen olemassa vain itseään varten, vai olisiko sillä joitain muitakin funktioita. **3)** Kun käytetään Marxin ja Engelsin teesiä, että "työ muodostuu ihmisen ensimmäiseksi elämäntarpeeksi", niin kuinka perustellaan miksi ja miten näin tapahtuu. **4)** Kommunismin tavoite tulee olla konkreettinen. Tämän vuoksi olisi voitava määrittellä milloin täyttyvät kommunistisen yhteiskunnan aineelliset ja henkiset edellytykset. **5)** Millainen ja miksi Kommunistisen yhteiskunnan tulisi rakenteellisesti olla?

Vastaukset näihin kysymyksiin näyttävät suuntaa miten ratkaisemme ihmiskunnan kehityksen ongelmia jo lähitulevaisuudessa. Siksi etsimme vastauksia ja paneudumme näihin kysymyksiin seuraavissa kirjoituksissa.

Yhteiskuntakehitys nosti esiin uusia teoreettista vastausta vaativia kysymyksiä.

Neuvostoliitossa teoreettisessa kirjallisuudessa kommunistinen yhteiskunta nähtiin siis hyvin usein pelkästään tavaroiden, hyvinvoinnin, palveluiden yms. runsautena. Tällaisen ajattelun voimme ymmärtää aikana ja tilanteessa, jossa köyhä viljelijäväestö ja äärimmilleen riistetty tehdastyöväestö taistelivat välittömän fyysisen toimeentulon puolesta. Tämä oli myös ymmärrettävää neuvostovallan alussa ja sosialismin rakentamisen ensimmäisinä vuosikymmeninä, jolloin keskeinen tehtävä oli väestön perustoimeentulon turvaaminen. Mutta teollistuneiden yhteiskuntien (sekä kapitalististen että sosialististen) määrällinen kehitys, kulutuksen ja hyvinvoinnin kasvu synnyttivät ongelmia, jotka eivät enää sisältyneetkään pelkästään kategorian "tavaroiden, hyvinvoinnin ja palveluiden runsaus"- piiriin. Syntyi toisenlaisia ristiriitoja, jotka muuta kautta vaikuttavat ihmisten hyvinvointiin. Tänään aletaan olla tilanteessa, että samanaikaisesti kun tulee turvata ihmisten aineellinen toimeentulo ja esim: ns. kehitysmaiden talouksien kehittyminen vanhojen teollisuusmaiden tasolle, tulee voida torjua ekologiset ympäristökatastrofit, nälänhädät ja globaali elintarvikekriisi, pandemiat yms. Tarvitaan yhteiskunta, joka kykenee puuttumaan tähän ongelmakenttään kokonaisvaltaisesti. Tarkastelemme tässä osassa kommunistisen yhteiskunnan kysymyksiä puuttumatta kysymykseen miten ihmiskunta siirtyy luokkayhteiskunnasta kommunistiseen yhteiskuntaan.

Luokattoman yhteiskunnan yhteiskuntakehityksen liikkeellepaneva voima.

Marxilaisen tieteen mukaisesti yhteiskuntakehitys luokkayhteiskunnassa tapahtuu siten, että siellä yhteiskunnan perusta, tuotantovoimat, kehittyy jatkuvasti. Sitä vastoin yhteiskunnan päällysrakenne (esim. yhteiskuntajärjestelmä) saavuttaa aina vakiintuneemman olotilan. Tuotantovoimien kehitys luokkayhteiskunnassa johtaa tilanteeseen, jossa yhteiskuntajärjestelmä, pysyvä päällysrakenne alkaa jarruttaa tuotantovoimien kehitystä kärjistäen yhteiskunnan sisäisiä ristiriitoja, jotka ratkeavat yhteiskunnallisen ja vallankumouksellisen muutoksen kautta. Tästä seuraa luokkataistelun kautta yhteiskuntarakenteen ja vakiintuneiden yhteiskuntasuhteiden muutos ja kehitys. Kun luokkataistelu luokkayhteiskunnassa on yhteiskuntakehityksen liikkeellepaneva voima, niin miten tämä yhteiskuntakehitys tapahtuu sosialistisessa ja kommunistisessa yhteiskunnassa? Filosofian historia, (Progress 1982) toteaa seuraavasti: *"Siirryttäessä sosialismista kommunismiin vähittäismuutokset ja harppaus toteutuvat dialektisesti yhtenäisinä, mikä on samanaikaisten määrällisten ja laadullisten*

muutosten seuraus" sekä "Kommunistisen yhteiskunnan rakentamisen jälkeen ei tule enää yhteiskuntamuodostumien vaihdoksia, vaan tuo laki ilmenee toisiaan seuraavien jaksojen vaihteluna yhden alati kehittyvän muodostuman puitteissa". Nämä arviot ovat varmasti oikean suuntaisia. Näissä kuitenkin pidetään lähtökohtana sitä, että sosialismista kommunismiin siirtyminen tapahtuisi vähittäisesti ilman siihen pakottavia yhteiskunnallisia ristiriitoja ja sen sisältönä olisi pelkästään siirtyminen "jokaiselle kykyjensä mukaan" tapahtuvasta tuotteiden jaosta "jokaiselle tarpeidensa mukaan" tapahtuvaan jakoon. Tällaista vaihetta ei esim: neuvostoyhteiskunnassa kuitenkaan ollut näköpiirissä. Sitä ei myöskään asetettu. Loppujen lopuksihan tavaroiden, hyödykkeiden ja palvelujen määrä nähtiin yhteiskunnan päämääräksi ja koska kapitalismin nähtiin kykenevän siihen paremmin, aiheutti se tilanteen, jossa hiljaisesti hyväksyttiin paluu kapitalismiin. Kommunistisesta tulevaisuudesta tässä yhteydessä ei puhuttu enää ollenkaan. Monestakin syystä voimme tänään päätellä, että myös kommunistiseen yhteiskuntaan siirtyminen tapahtuu yhteiskunnallisten ristiriitojen pakottamana. Neuvostoyhteiskunnassa ei huomioitu yhteiskuntakehityksen mukanaan tuomia uusia ristiriitoja, eikä mietitty yhteiskunnallisia keinoja niiden ratkaisemiseksi. Muutoin ne olisivat ilmenneet em. teeseissä. Ihmiskunnan siirryttyä luokattomaan yhteiskuntaan luokkataistelu ei ole enää yhteiskuntakehityksen perusta. Yhteiskunnan kehitys kyllä jatkuu jopa kiihtyvällä voimalla. Silloin kehityksen liikkeellepanevana voimana on maapallon ihmisten aineellisten perusongelmien ratkaisu sekä niiden "uusien" kehityksen mukanaan tuomien ongelmien ratkaiseminen, jotka turvaavat ihmiskunnan ja sille välttämättömän ekosysteemin elinmahdollisuudet pitkälle tulevaisuuteen. (siirtyminen avaruuteen, ekosysteemin toimivuuden turvaaminen muuallakin kuin maapallolla). Tämä kehitys tulee muuttamaan dialektisen kehityksen kautta yhteiskunnan rakennetta, ulkoista muotoa ja organisaatiota tavalla, jota meidän on tänään vaikea ennakoita.

Työllä keskeinen merkitys marxilaisuudessa

Marx ja Engels näkivät viisaasti, miten ihmiskunnan ja sivilisaation oleminen perustuu työhön. He oikeastaan asettivat yhtäläisyysmerkin ihmisen ja työn välille ja päättelivät, kun tähän saakka ensimmäinen elämäntarve on ollut työvoiman uusintamiseen liittyen ravinto, pukeutuminen, asuminen yms. niin näiden sijaan työ muuttuu ihmisen ensimmäiseksi elämäntarpeeksi. Tätä teesiä marxilaisessa käytännössä ja kirjallisuudessa on toistettu ilman, että sille välttämättä olisi löydetty mielekäästä sisältöä. Miten tämä teesi voidaan sitten ymmärtää?. Jos tutkimme vaikkapa esim: Viktor Afanasjevin teosta "Marxilaisen filosofian alkeet" (Progres 76) kohdassa "Kommunistinen yhteiskuntataloudellinen muodostuma" (sivu 205), niin ei tämä kysymys aukea. Tästä ja muista vastaavista kirjoituksista voimme koota seuraavan päätelmän: Kommunistisessa yhteiskunnassa kaikkien ihmisten suhde tuotantovälineisiin tulee olemaan samanlainen. Tästä johtuen ihmiset tietoisesti työskentelevät yhteiskunnan hyväksi hyödykkeiden tuotannossa. Tietoisuus tästä sekä siitä, että he tulevat saamaan osuutensa yhteiskunnallisesta tuotannosta liitettyinä kommunistiseen kasvatukseen synnyttää tilanteen, jossa työstä muodostuu ihmiselle tärkein elämänarvo. Tällaisessa päättelyssä on varmasti paljon oikeansuuntaista, mutta silti se ei tunnu vakuuttavalta. Keskiössä on ajatus siitä, että yhteiskunnan tarvitsee toimia vain ihmisen aineellista kulutusta ja hyvinvointia silmälläpitäen. Mutta eihän tällaiselle kulutukselle voida esittää takarajaa eikä se tavoitteena poikkea paljoakaan siitä, mikä on kapitalististen markkinoiden tavoite. Tässä päättelyssä ei myöskään esitetä selkeää syytä t. ristiriitaa, mikä vaatii vaihtamaan sosialistiset tuotantosuhteet kommunistisiksi. Vaikka näiden välillä ei ole sovittamatonta ristiriitaa, niin iso kynnys siinä kuitenkin on.

Työ muuttuu ensimmäiseksi elämäntarpeeksi, mutta miksi "työ ei ole vain toimeentulokeino vaan muuttuu ensimmäiseksi elämäntarpeeksi"?

Tänään tiedämme, että itse kulutuksen kasvu synnyttää ristiriidan, jossa tuotannosta syntyvät 1) teollisuuden ja muun infrastruktuurin päästöt uhkaavat planeettamme olemassaoloa. Emme voi ajatellakaan tavoitetta tulevaisuuteen, elleimme huomioi tämän kysymyksen ratkaisua. 2) Mutta ihmisten ja kulutuksen määrällinen kasvu, markkinoihin perustuva kulutuskulttuuri, synnyttävät uusia ristiriitoja esim: em. globaalin elintarvikeongelman, pandemian, vesiongelman yms. muodossa. 3) Pidemmällä aikavälillä itse maapallon ja lähiavaruuden muutokset synnyttävät olemassaolollemme uhkatekijöitä (luonnolliset ilmastomuutokset, maanjäristykset, asteroiditörmäys), jotka tulee kyetä torjumaan. Eli jo lähitulevaisuudessa yhä suurempi osa ihmisistä tekee työtä (joutuu tekemään) näiden ongelmien parissa. Nämä ovat luonteeltaan tehtäviä, jotka eivät tuota voittoa ja joiden suhteen tavaratuotannon arvolaki ei välttämättä toimi. Mutta niiden ratkaisemiseen tulee suunnata jatkuvaa työtä. Nekin, jotka tekevät työtä yhteiskunnallisten hyödykkeiden tuotannossa joutuvat palvelemaan näitä globaaleja tavoitteita tuottamalla niiden toteuttamiseksi tarvittavat laitteet sekä ylläpitämällä niiden piirissä työskentelevät ihmiset. Yhteiskunta joutuu mukautumaan tilanteeseen, jossa joudutaan säätelemään turhaa aineellista kulutusta ja suunnittelemaan se alusta alkaen palvelemaan yksilön hyvinvointia ja yhteiskunnan kokonaisvaltaisia tavoitteita. Tämä tulee olemaan selviytymisen keino. Tällaisessa tilanteessa, jossa yhteiskunnallinen välttämättömyys (ristiriidan ratkaisu) sanelee välttämättömyyden siirtyä luokattomaan kommunistiseen yhteiskuntaan, työ tulee myös muuttamaan luonnettaan ja tulee ihmisen ensimmäiseksi elämäntarpeeksi. Perusongelma on nyt olosuhteiden turvaaminen sille, että ihmiskunta voi jatkaa kehitystään ja että myös aineellisen hyödykkeen tuotto varmistetaan pitkälle tulevaisuuteen. Työ saa ongelmien ratkaisemisessa luovan luonteen, eikä muodostu tekijälleen taakaksi.

(Huom! Kun sanomme, että yhteiskunta joutuu mukautumaan tilanteeseen jne.. Meillä on tiedossa, että ei kapitalismi omien lainalaisuuksiensa perusteella todennäköisimmin voi mukautua säätelemään näitä kriisejä. Silloin jossain vaiheessa on edessä kriisi, joka pakottaa tähän)

Alkukommunismi, "sotakommunismi", "ekokommunismi" ja "kriisikommunismi"

Edellisen osan alussa käsitelimme kommunististen ajatusten ja teorioiden kehitystä. Ihmiset elivät ennen siirtymistään orjanomistukselliseen luokkayhteisöön ns. alkuyhteisöllistä vaihetta, jota on myös nimitetty "alkukommunismiksi". Silloin "tuotantovoimat" (keräily) kykenivät tuottamaan vain sen, mitä ihminen suoraan kulutti. Silloin olosuhteiden välttämättömyys saneli, että yhteisön kaikki jäsenet tekivät työtä koko yhteisön hyväksi. Näin varmistettiin se, mikä koko yhteisön olemassaolon kannalta oli välttämätöntä, että mahdollisimman moni yhteisön jäsen pysyi hengissä. Ihmisten suhde työhön ja yhteiseen omaisuuteen oli samanlainen. Tämä yhteisö toimi kymmenien tuhansien vuosien ajan. Historiassa tunnetaan paljon esimerkkejä tilanteista, jolloin ihmisten keskinäiset suhteet ovat verrattavissa kommunistisiin suhteisiin. Sodan oloissa ihmiset ovat joutuneet useinkin yhteisen vastuun selviämisestä ja mukaudutaan "työ- ja kulutuskommunismiin". Tänään näköpiirissämme häämöttää tilanne, jolloin esim: ilmastomuutos saattaa ajaa ihmiskunnan katastrofin partaalle. Mikäli tämän torjumiseen ei uhrata ajoissa työtä ja voimavaroja, mahdollisuus muuttuu todellisuudeksi. Silloin ehkä joudumme tilanteeseen, jossa pakon edessä on mukauduttava nopeasti "sotakommunismiin" tai alkuyhteisöllisen kommunismin kaltaiseen tilaan. Nimittäkäämme tätä vaikkapa "ekokommunismiksi". Silloin syntyy tilanne, jossa joudumme yhteiskunnallisesti lyhyessä ajassa orientoitumaan kommunistisiin yhteiskuntasuhteisiin. Nimitettäköön näitä tilanteita vaikkapa "kriisikommunismiksi" Kyllä yhteiskunnallinen muutos kommunismiin voi näinkin tapahtua ja sitäkin kautta työ muuttuu ensimmäiseksi elämäntarpeeksi. Todennäköisyys sille, että siirtyminen kommunistiseen yhteiskuntamuotoon tapahtuu juuri näin on

varmasti suurempi, kuin aiemmin Neuvostoliitossa esitetty "ihmisen vähittäinen siirtyminen kommunismiin samanaikaisesti tuotantovoimien korkean kasvun kautta.

Tarvitseeko kommunismi toteutuakseen korkeat tuotantovoimat?

Tässä kannattaa ottaa esiin esimerkkejä historiasta. Germaaneilla tuotantovoimat olivat huomattavasti alemmalla tasolla, kuin Roomalaisilla. Historiallinen tilanne kuitenkin asettui niin, että taistellessaan roomalaisia vastaan germaanit joutuivat nopeuttamaan yhteiskuntakehitystä. Valloittaessaan Rooman he eivät omaksuneet sen jälkeen alkuyhteisöllistä eivätkä orjanomistuksellista tuotantotapaa, vaan siirtyivät feodalismiin. Tämä perustui siihen, että feodalismiin liittyvät tuotantovoimat olivat potentiaalisesti olemassa ja yhteiskunnalle asettuvat tehtävät Rooman hävityksen jälkeen suosivat feodalistisia suhteita (esim. läänityslaitos). Samanlaisia esimerkkejä löytyy muitakin. Tänäpä on mahdollisuus kommunistiseen tuotantotapaan olemassa tuotantovoimien yms. osalta. Selvästikin näyttää siltä, että ilman yhteiskunnallista murrosta ihmiset eivät hyväksy näin rajua muutosta. Mutta jos tähän ei osata tietoisesti suuntautua (sen estää suuren markkinakapitalismin edut), niin sitten siihen joudutaan pakon sanelemana, kuten Rooman valloituksen jälkeisessä tilanteessa Euroopassa.

Luokkayhteiskunnan ja luokkataistelun funktio

Luokkayhteiskunnassa ilmenevät ristiriidat näyttäytyvät ennen kaikkea taloudellisina ristiriitoina. Yhteiskuntien kehitys on edennyt viimeiset n. 5000 vuotta ratkottaessa yhteiskuntaluokkien välisiä taloudellisia ristiriitoja. Yhteiskuntakehitys on samalla edennyt orjayhteisöstä kapitalistiseen yhteisöön ja tänäpä elämme vaihetta, jossa edessämme on siirtyminen sosialistiseen ja kommunistiseen yhteiskuntaan. Tässä yhteydessä on nähtävä mikä merkitys luokkayhteiskunnalla on kehitykselle. Valtion muodostumisesta Marx selvitti, että alkuyhteisössä tuotantovoimien kehittyminen vaiheeseen, jossa syntyi lisätuote synnytti myös luokkajaon. Samalla uudet tuotantovoimat edellyttivät laajaa ihmisten keskinäistä yhteistyötä. Ilman valtion muodostumista ihmiset eivät olisi tässä tilanteessa kyenneet käyttämään hyödykseen syntyneitä tuotantovoimia. Valtio toi mukanaan luokkajaon ja riistoon perustuvan yhteiskuntajärjestelmän. Mutta kansalaisia riistämällä yläluokka keräämällä itselleen rikkauksia organisoii valtiovallalla tuotantovoimien kehittämiseen välttämätöntä infrastruktuuria (tiet, pellot, kasteluverkosto, kaupungit). Luokkayhteiskunnan ansiosta tuotantovoimien kehitys nopeutui valtavasti. Yhteiskunnallisen luokkataistelun välityksellä tuotantovoimat ovat nopeasti edenneet kapitalistiseen vaiheeseen, ja saavuttaneet tason, että kaikkien maapallon ihmisten aineellinen elämä voidaan turvata siirtymällä sosialistiseen ja kommunistiseen yhteiskuntajärjestelmään. Mutta mitä muuta tämä on merkinnyt? Jos tämä siirtymä-aika alkuyhteisöstä kommunistisen yhteiskuntajärjestelmän kynnykselle olisikin ollut 5000 vuoden sijaan 100000 vuotta, olisi tämän 100000 vuoden kuluessa mahdollista ihmiskunnasta riippumatta ilmetä ilmastollisia, geologisia ja astronomisia katastrofeja, jotka nopeasti katkaisevat tai ratkaisevasti vaikeuttavat sivilisaation kehitystä maapallolla. Luokkayhteiskunnan ja luokkataistelun kautta ihmiskunnan tämä kehitysvaihe on lyhentynyt ja meillä on tänäpä mahdollisuus tuottaa kaikille maapallon asukkailla aineellisesti turvatut olot ja aivan lähitulevaisuudessa meillä on reaaliset mahdollisuudet torjua luonnonkatastrofien vaikutusta. Tämä edellyttää kuitenkin että valitsemme sen yhteiskunnallisen kehitystien, joka vie kommunistiseen yhteiskuntajärjestelmään.

Voidaanko kommunismi toteuttaa yhdessä valtiossa?

Monet marxilaiset arvioivat tunnettujen historian esimerkkien perusteella, että kommunistista yhteiskuntaa ei voitaisi toteuttaa yhdessä valtiossa. On monia perusteita väittää asian olevan päinvastoin. Ajatelkaamme Neuvostoliiton kokemusta. Siellä sosialismia kehitettiin hyvin pitkälle. Neuvostoliitto oli tilanteessa, jossa olisi tullut

valita kommunismiin johtava yhteiskuntakehitys. Se olisi merkinnyt esimerkiksi, että suuntaudutaan kehittämään politiikkaa, jossa valitaan "pehmeämmät tuotantoprosessit". Rakennetaan vähemmän mutta parempaa. Suuntaudutaan voimallisesti puhtaampaan energian- ja tavaroiden tuotantoon silläkin uhalla, että materiaalinen elintaso alenee. Suuntaudutaan ympäristön hoitoon, metsien ja vesistöjen hoitoon ja kehitetään tulevaisuuden teollisuusprosesseja. Tehdään Neuvostoliitosta tässä suhteessa esimerkkimaa, kuten Lokakuun jälkeen tehtiin sosialismin sillanpää-asema maailmaan.. Jos näin olisi menetelty ja asia olisi perusteltu väestölle ihmiset olisivat varmasti hyväksyneet tämän. Viime kädessä tämä olisi kehittänyt maan aineellista ja tieteellistä hyvinvointia ja tehnyt Neuvostoliitosta esimerkkivaltion. Ja tämä olisi varmasti onnistunut. Oli poliittisia yms. syitä, että näin ei tapahtunut. Vastoin yleisiä käsityksiä, ei sosialismi ole kuollut. Lokakuun vallankumouksen seurauksena tänäänkin maailmassa on sosialismia kehittäviä valtioita ja sosialismiin suuntautuvia liikkeitä. Kommunismiin suuntautuva kehitys on tänään tie, jolla ratkaistaan tulevaisuuden haasteita. Kuten lokakuun vallankumouksen alla, tänäänkään imperialistiset valtiot eivät ole täysin yksimielisiä. Kyllä kommunismiin suuntautuva valtio voi tänään muodostua esimerkiksi muille ja kykenee oikealla politiikalla säilyttämään itsenäisyytensä. Voi olla jopa niin, että yksi tai jotkut valtiot joutuvat avaamaan tietä kommunistiselle kokemukselle.

Kommunistinen tavoite valtaa joukot.

Marxilaisuuden perustanlaskijat eivät esittäneet teoriaa siitä, miten kommunistinen yhteiskunta toimii ja sen ihminen toimivat. Meidän aikaamme yhteiskunta on kehittynyt siihen vaiheeseen, jossa voimme alkaa keskustella niistä kysymyksistä, joita kommunistisen yhteiskunnan tulee ratkaista, miten kommunistisen yhteiskunnan alempi ja korkeampi vaihe todella poikkeavat toisistaan jne. Tämä merkitsee myös sitä, että kommunismi on meidän aikaamme. Neuvostotiede perusteli, että kommunismiin siirtymiseksi tarvitaan korkealle kehittynyt kommunistinen ihminen sekä korkealle kehittynyt tuotantovoimien taso. Koskaan ei kuitenkaan päästy vaiheeseen, jossa olisi voitu sanoa, että nyt meillä on kommunismiin vaadittavat elementit kasassa. Eikä tällaista vaihetta varmasti olekaan. Näyttää pikemminkin siltä, että tärkeämmät edellytykset kommunismille määräytyvät yhteiskunnallisen tilanteen ja välttämättömyyden perusteella. Alemmaltakin tasolta lähtien kommunistisen yhteiskunnan aineelliset ja subjektiiviset elementit kehittyvät kuitenkin vasta itse yhteiskunnallisessa käytännössä. On hyvin tarpeellista, että keskustelemme kommunistisen yhteiskunnan teoriasta. Jos kykenemme määrittelemään perustellun vision tulevaisuudelle, se myös näyttää miten sen toteuttamiseksi tänään tulee toimia. Ja oikea vaihtoehto kapitalismille myös organisoi joukot liikkeelle.

(Joitain lähdeoksia)

Vjatseslav Volgin: "Esseitä sosialismin historiasta"

Engels: "Sosialismin kehitys utopiasta tieteeksi"

Marx: "Gothan ohjelman arvostelua"

(Lähdeostien luettelo puutteellinen. Monet lähdeostet selviävät itse artikkelista)